

หกวิธีคิดฟื้นชีวิตอาขยานสืบสานทำนองไทย

The Six revival strategies for Thai recitation inheritance

สงสุข ภาแก้ว

อาจารย์ประจำสาขาวิชาการสอนภาษาไทย วิทยาลัยสงฆ์เลย

songasukphakaew@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีเป้าหมายอยู่ที่การนำเสนอแนวคิด หลักการ และเทคนิควิธีการท่องจำอาขยานสำหรับผู้เรียนทุกระดับชั้น ซึ่งเป็นการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ภายใต้มาตรฐานและตัวชี้วัดที่หลักสูตรกำหนด โดยผู้เขียนได้เคยทดลองและประสบความสำเร็จมาแล้วด้วยการใช้หลักคิดซึ่งเป็นรูปแบบการสอนที่เรียกว่า “หกวิธีคิดฟื้นชีวิตอาขยานสืบสานทำนองไทย” พบว่า “หกวิธีคิดฟื้นชีวิตอาขยานสืบสานทำนองไทย” เป็นวิธีการสอนท่องอาขยานที่มีขั้นตอนที่สอดคล้องหลักการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์ ไม่สลับซับซ้อนแต่พิเศษสุดและเป็น “วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ” เป็น “Best practice” ที่ผู้เขียนภาคภูมิใจและต้องการบอกต่อไปยังครูผู้สอนทุกระดับที่สนใจนำไปประยุกต์ใช้เพื่อให้ผู้เรียนได้ซึมซับคุณค่าทางด้านภาษาและวรรณศิลป์จากบทอาขยาน เกิดความภาคภูมิใจและมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ สืบทอดภาษาและความเป็นไทย ด้วยการใช้รูปแบบการสอน ทั้ง 6 ขั้นตอน โดยเฉพาะผลกลับที่สามารถเปลี่ยนการท่องจำจากวิธี “เข็นครกขึ้นเขา” ให้กลายเป็น “ปอกกล้วยเข้าปาก” ได้ไม่ยากนัก

คำสำคัญ : วิธีคิด, ฟื้นชีวิต, อาขยาน, สืบสาน, ทำนองไทย

Abstract

The Six revival strategies for inheritance Thai recitations. The article aimed to present the concept, principles and strategies to memorize Thai recitations for all students. This article has been written based on the author successful teaching experienced in the class room it's call 'Six revival strategies for inheritance Thai recitations' The results showed that 'The Six strategies revival strategies for inheritance Thai recitations' is a Thai recitation teaching strategy which is corresponding with the human natural learning behavior. It is not complicated but excellent and effective and it is the best practice for everyone. The author is proud to present these strategies to all teachers. The teachers who is inheritance in the principals can apply to their students .It is a good method to teach them to appreciate in beautiful Thai language from recitations. The results of using The Six revival strategies for inheritance Thai recitations has shown that it is the easiest way for learning Thai recitations.

Keywords : Strategy, Revive, Recitation, Inherit, Thai recitation.

บทนำ

ชาติไทยเป็นชาติที่มีอารยธรรมในการสื่อสาร เป็นโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย รวมทั้งท่วงทำนองที่เกิดจากการอ่าน และการขับกล่อม ในวรรณคดี วรรณกรรม บท เสาะ แผล หรือแม้แต่การอ่านทำนองเสนาะและท่องอาขยาน ซึ่งเป็น ศิลปะ ความงดงามและคุณค่าของภาษา ดังพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานในคราวเสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธานการประชุมคณะกรรมการชูนุมภาษาไทย ในการประชุมทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 29 กรกฎาคม พุทธศักราช 2505 ความตอนหนึ่งว่า

“ ... เรามีโชคดีที่มีภาษาเป็นของตนเองแต่โบราณกาล จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะรักษาไว้ ปัญหาเฉพาะในด้านรักษาภาษานี้ก็มีหลายประการ อย่างหนึ่งต้องรักษาให้บริสุทธิ์ในทางออกเสียง.....ภาษาไทยเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของชาติ เป็นสิ่งแสดงความคิดที่สวยงามอย่างหนึ่ง ไทยทุกคนจึงจำเป็นต้องรักษาเอาไว้ให้ดี”

ภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติและเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่า ก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ และเสริมสร้างบุคลิกภาพของคนในชาติให้มีความเป็นไทย โดยเฉพาะการเรียนรู้วรรณคดีและวรรณกรรมเพื่อศึกษาวิเคราะห์ คุณค่าของงานประพันธ์ ซึ่งได้ถ่ายทอดความคิด ค่านิยม วัฒนธรรมทางภาษา ขบประเพณีเรื่องราวในอดีต รวมทั้งความงดงามของภาษา เพื่อให้เกิดความซาบซึ้งและภูมิใจ ที่บรรพบุรุษได้สั่งสมสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจ และความสัมพันธ์อันดีต่อกัน สามารถประกอบกิจการ การงานและดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างสันติสุข (กรมวิชาการ .2546 : 1)

คนไทยควรภาคภูมิใจอย่างยิ่งที่ภาษาไทยได้รับการยกย่องว่าเป็นภาษาที่มีความไพเราะภาษาหนึ่งในโลก เป็นภาษาที่เกิดจากอัจฉริยภาพของบรรพบุรุษไทยที่ได้สั่งสมและถ่ายทอดมาเป็นเวลาหลายร้อยปีนับตั้งแต่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นจวบจนปัจจุบัน แม้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระองค์ทรงตระหนักถึงปัญหาในการใช้ภาษาไทย จนกลายเป็นต้นกำเนิดของ "วันภาษาไทยแห่งชาติ" เพื่อเป็นการสร้างแรงกระตุ้นให้คนไทยภูมิใจในเอกลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นชาติไทย แสดงถึงความเป็นชนชาติที่มีภาษาเป็นของตนเอง ในขณะที่หลายประเทศในโลกยังไม่มีภาษาซึ่งแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ

นอกจากนี้ ภาษาไทย ยังได้ขึ้นชื่อว่า เป็นภาษาแห่งดนตรี เนื่องจากเป็นภาษาที่มีครบทั้งเสียงพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ เป็นภาษาที่สามารถใช้บันทึกเสียงที่เปล่งออกมาได้เกือบจะครบถ้วน เช่น ภาษาจีนจะไม่สามารถบันทึกเสียง "ด" ได้ นอกจากนี้ภาษาไทยยังเป็นภาษาที่มีจังหวะจะโคน มีสัมผัสคล้องจองที่ไพเราะเสนาะหูเมื่อเปรียบเทียบกับภาษาอื่น สะท้อนถึงอุปนิสัยของคนไทยที่เป็นคนเรียบง่ายแต่งดงาม อยู่กับธรรมชาติและเสพสุนทรีย์จากสิ่งรอบตัวได้ จะมีรูปแบบฉันทลักษณ์ที่เป็นแบบแผน มีการใช้กลบท เล่นเสียง เล่นคำ และรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งล้วนแล้วแต่กลั่นกรองมาจากธรรมชาติทั้งสิ้นและจะหาภาษาอื่นใดในโลกดังเช่นภาษาของคนไทยไม่มีอีกแล้ว เหตุนี้เราจึงควรร่วมกันดำรงอัตลักษณ์ของภาษาไทยไว้ให้ยาวนาน

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาแห่งชาติ (2556 : 38) กล่าวไว้ว่า ภาษาไทยมิใช่เป็นเพียงภาษาประจำชาติที่คนไทยทุกคนพึงรักษาให้ดำรงอยู่เพียงเท่านั้น แต่ต้องดำเนินการให้คนไทยใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้องมีประสิทธิภาพ ซึ่งในกระบวนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยหลักสูตรพุทธศักราช 2556 ได้กำหนดกรอบมาตรฐานคุณวุฒิ สาขาวิชาเอกภาษาไทย ไว้ 3 ด้านด้วยกันคือ ด้านคุณธรรมจริยธรรมสำหรับครูสอนภาษาไทย ด้านความรู้

โดยเฉพาะเกี่ยวกับวรรณคดีและวัฒนธรรมไทย ร้อยแก้ว ร้อยกรอง วรรณกรรมปัจจุบัน วรรณกรรมท้องถิ่น วรรณกรรมสำหรับเด็ก และหนังสือเรียนวิชาภาษาไทย วิถีชีวิตไทย คุณธรรม จริยธรรม ความเชื่อ ภูมิปัญญาไทย และทักษะทางปัญญา ทุกด้านที่เกี่ยวข้องในศาสตร์สาขาภาษาไทยเพื่อนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ การแก้ปัญหาและพัฒนาผู้เรียน

ความหมายและความสำคัญของร้อยกรอง

“ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2555 (2555 : 758) ให้ความหมายของร้อยกรองไว้ว่า คือ การสอดผูกให้ติดกัน ประดิษฐ์คำ แต่งหนังสือดีให้มีความไพเราะ ร้อยและเย็บดอกไม้ให้เป็นรูปต่างๆ ” พระยาอนุมานราชธน (2515 : 6) ให้ความหมายร้อยกรองไว้ว่า ถ้อยคำที่นำมาประกอบกัน มีขนาดมาตรา เสียงสูงต่ำ หนักเบา และสั้นยาว ตามแบบรูป (Pattern) ที่กำหนดไว้ ซึ่งร้อยกรองเป็นงานเขียนที่ต้องใช้ความสามารถในการเลือกภาษาแล้วจัดวางตำแหน่งถ้อยคำให้เหมาะสมร้อยกรองเป็นลักษณะการแต่งหนังสือของไทย เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์และทรงค่ายิ่ง ซึ่งมีวิวัฒนาการมานานหลายชั่วอายุคน เป็นภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มีการสั่งสอนและสืบทอดต่อกันมาจนกระทั่ง ถึงทุกวันนี้ กวีได้เรียบเรียงคำขึ้นเป็นวรรณกรรมร้อยกรองซึ่งเป็นงานสร้างสรรค์ที่แต่งขึ้นเพื่อแสดงความคิดเห็นหรือสร้างจินตนาการให้ปรากฏโดยใช้ระเบียบของภาษา มีรูปแบบ มีข้อบังคับ การกำหนดจำนวนคำ จำนวนวรรค การส่งรับสัมผัส กำหนดเสียง เสียงหนัก เบาที่เรียกว่า ครุ ลหุ หรือรูปวรรณยุกต์ เป็นต้น (กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ, 2521)

งานร้อยกรองของไทยนอกจากแต่งเพื่อขับ เพื่อเป็นบทเพลง บทพากย์ บทเสภา ฯลฯ แล้ว ยังสามารถนำมาอ่านเป็นทำนองโดยมีแบบแผนเฉพาะตามประเภทฉันทลักษณ์ ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกคล้อยตาม และเกิดอารมณ์ร่วมไปกับผู้อ่าน เท่ากับเป็นการเพิ่ม อรรถรส มโนภาพ ตลอดไปจนถึงสุนทรียะของภาษาที่กวีบรรจงนำมาเรียงร้อยไว้ เรียกว่า “การอ่านทำนองเสนาะ” อารุง จันทวานิช (2543) แสดงทัศนะในเรื่องการอ่านทำนองเสนาะว่า “การอ่านวรรณคดีหรือกวีนิพนธ์หากได้อ่านให้ผู้อื่นได้ฟังลีลาและท่วงทำนองให้หลากหลายเหมาะสมกับฉันทลักษณ์ ประเภทต่างๆ ก็จะทำให้เรามีโอกาสได้รับรสวรรณศิลป์ทั้งในด้านความไพเราะ ความรู้สึกซาบซึ้งและอารมณ์ร่วมไปกับวรรณคดีหรือกวีนิพนธ์นั้นๆด้วย” สมปอง พรหมเปี่ยม (2536,23) ได้แสดงทัศนะเพิ่มเติมในเรื่องคุณค่าของการอ่านทำนองเสนาะว่า “การอ่านทำนองเสนาะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติไทยที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และสืบทอดต่อไปยังอนุชนรุ่นหลังเป็นอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนภาษาไทยแล้วยังแสดงให้เห็นวิถีชีวิตของคนไทย กอปรด้วยคุณค่าทางจิตใจอันอ่อนโยน ละเมียดละไม ซึ่งส่วนนี้ได้กลายเป็นเอกลักษณ์อันน่าภูมิใจของคนไทย” การอ่านทำนองเสนาะได้รับความนิยมตลอดมาทั้งในหมู่ชาววัง ชาววัดและชาวบ้าน ต่อมาการอ่านทำนองเสนาะได้แพร่หลายเข้ามามีชีวิตอยู่ในโรงเรียน โดยมีชั่วโมงให้นักเรียนอ่านฟังเสียงและท่องบทอาขยานก่อนเลิกเรียนทุกวันจนกระทั่งปัจจุบันสถาบันการศึกษาต่างๆ ถือว่า การอ่านทำนองเสนาะเป็นกิจกรรมทางภาษาและวรรณศิลป์ที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์เป็นอย่างยิ่ง ส่วน นันทา ขุนภักดี (2537: 13) กล่าวว่า การอ่านทำนองเสนาะและการท่องอาขยานนับเป็นเอกลักษณ์พิเศษเฉพาะของไทย สามารถนำไปใช้ประกอบการเรียนการสอน เพื่อถ่ายทอดความคิดในบทวรรณคดีกวีนิพนธ์ให้ผู้เรียนรู้สึกซาบซึ้งในความไพเราะของบทประพันธ์ร้อยกรองและเข้าถึงรสของวรรณคดีที่เรียนได้ อีกทั้งยังช่วยเปลี่ยนบรรยากาศในห้องเรียนให้รื่นรมย์ มีชีวิตชีวา น่าเรียน

มากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้การอ่านทำนองเสนาะจึงเป็นส่วนหนึ่ง ของการเรียนการสอนในระดับประถมและมัธยมศึกษา ดังที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สาระการอ่านได้กำหนดให้มี ตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับการอ่านทำนองเสนาะไว้ว่า นักเรียนสามารถอ่านออกเสียงร้อยกรองประเภท โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอนและอ่านบทร้อยกรองเป็นทำนองเสนาะได้ (กรมวิชาการ, 2551 : 9-13)

การเรียนรู้บทร้อยกรอง การอ่านทำนองเสนาะ และท่องจำบทอาขยาน มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันจน สามารถที่จะแยกออกจากกันได้ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยได้กำหนดไว้อย่าง ชัดเจนโดยคัดเลือกบทร้อยกรองที่มีคุณค่าและเหมาะสมกับช่วงวัยของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้นสำหรับท่องจำเพื่อให้ เกิดการเรียนรู้และซึมซับในคุณค่าของวรรณคดีวรรณกรรม ทั้งนี้ภายใต้การกำกับและการจัดการความรู้ของ ครูผู้สอน ซึ่งถือเป็นหน้าที่หลักที่ครูจะต้องใช้ความรู้ความสามารถขั้นสูงเกี่ยวกับการอ่านร้อยกรอง รวมถึงใช้เทคนิค วิธีการที่หลากหลายเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และเกิดประสบการณ์ ซึมซับคุณค่าความเป็นไทยผ่านการท่องจำบท อาขยานตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรให้มากที่สุด

กรอบแนวคิดที่นำมาใช้ในการดำเนินการครั้งนี้ ผู้เขียนได้นำแนวคิดจาก พระราชดำรัสของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่เคยพระราชทานเมื่อครั้งทรงแสดงปาฐกถาเรื่อง “การศึกษา กับการพัฒนาประเทศ” ในการประชุมคณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ที่ว่า “ปัจจุบันไม่ นิยมให้เด็กท่องจำเพราะคิดว่าเป็นการให้เด็กท่องจำอย่างนกแก้วนกขุนทอง โดยไม่รู้ความหมายและเหตุผล แต่ในความเป็นจริง การอ่านออกเสียง และอ่านท่องจำมีประโยชน์หลายประการ เช่น การอ่านออกเสียงดังๆ จะทำ ให้เด็กสามารถ พูดและ ออกเสียงได้คล่องแคล่วชัดเจน การท่องจำเป็นการลับสมองอยู่เสมอ ทำให้มีความจำดี การเลือกสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ให้เด็กท่องจำ จะเกิดประโยชน์กับเด็กมากกว่าการให้เด็กท่องจำข้อความไร้สาระ จาก บทโฆษณาต่างๆ เพราะธรรมชาติของเด็ก จะช่างจดจำอยู่แล้วถ้าให้ท่องจำในสิ่งที่มีความรู้” รวมทั้งกรอบแนวคิดจากตัวชี้วัดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ภาษาไทยที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน ในหน้า 9-13 ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น

หากทุกคนเข้าใจกรอบแนวคิดและเจตนารมณ์ของหลักสูตรอย่างแจ่มชัดแล้ว ก็จะช่วยในการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแนวปฏิบัติและจะนำไปสู่ผลคือการพัฒนาผู้เรียนที่ถูกต้องและยั่งยืนต่อไป

ความหมายและความสำคัญของการท่องบทอาขยาน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542 ให้นิยามคำว่า "อาขยาน" ไว้ว่า บทท่องจำ การบอกเล่า การบอก การสวด เรื่อง นิทาน"อาขยาน" อ่านออกเสียงได้ 2 อย่าง คือ อา - ชะ - หยาน หรือ อา - ชะ - ยาน การท่องอาขยานในระยะแรก (พ.ศ. 2477 - 2478) เป็นการท่องจำ บทร้อยกรองที่ถือว่าไพเราะ ซึ่งตัดตอน มาจากหนังสือวรรณคดี โดยให้นามว่า ท่องประมาณ 3 - 4 หน้า และมีการท่องบทอาขยานติดต่อกันเรื่อยมา การท่องบทอาขยานจะใช้เวลาก่อนเลิกเรียนเล็กน้อย ให้นักเรียนทั้งห้องท่องพร้อมๆ กันแต่เมื่อมีการประกาศใช้ หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 และหลักสูตรมัธยมศึกษา ตอนปลาย พุทธศักราช 2524 จนถึงหลักสูตรปรับปรุง พุทธศักราช 2533ในหลักสูตรทุกหลักสูตรมิได้ระบุให้ชัดเจน เกี่ยวกับการท่องบทอาขยาน เป็นสาเหตุให้การท่องบทอาขยานเริ่มหายไปจากสถานศึกษาบางแห่ง จนถึงปี

พุทธศักราช 2538 จึงได้มีการกำหนดบทอาขยานขึ้นอีกครั้งหนึ่งแต่ยังไม่แพร่หลายเท่าที่ควร กระทรวงศึกษาธิการ จึงมีนโยบายกำหนดให้มีการท่องอาขยานอย่างจริงจังในสถาน ศึกษาตั้งแต่ปีการศึกษา 2542 เป็นต้นไป

บทอาขยานคือส่วนหนึ่งของบทร้อยกรอง การท่องอาขยานก็ใช้ทำนองเหมือนการอ่านร้อยกรอง เป็นทำนองเสนาะ เนื่องจากบทอาขยานก็คือบทร้อยกรองที่ได้รับการคัดเลือกแล้วว่า มีคุณค่า มีความไพเราะ มีวรรณศิลป์ ควรค่าแก่การนำมาจัดการเรียนรู้และกำหนดให้ผู้เรียนใช้ท่องจำ ซึ่งสอดคล้องอย่างยิ่งกับพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานในการประชุมคณะกรรมการการศึกษาโรงเรียน พระตำหนักสวนกุหลาบ วันอังคารที่ 3 ธันวาคม 2528 (อ้างถึงในพรทิพย์ ศิริสมบุญเวช, 2548: 179) ความตอน หนึ่ง ว่า

" ปัจจุบันไม่นิยมให้เด็กท่องจำเพราะคิดว่าเป็นการให้เด็กท่องจำอย่างนกแก้วนกขุนทอง โดยไม่รู้ ความหมายและเหตุผล แต่ในความเป็นจริง การอ่านออกเสียง และอ่านท่องจำมีประโยชน์หลายประการ เช่น การอ่านออกเสียงดังๆ จะทำให้เด็กสามารถ พูดย่อ และออกเสียงได้คล่องแคล่วชัดเจนการท่องจำเป็นการกลับ สมองอยู่เสมอ ทำให้มีความจำดี การเลือกสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ให้เด็กท่องจำ จะเกิดประโยชน์กับเด็กมากกว่าการ ให้เด็กท่องจำข้อความไร้สาระจากบทโฆษณาต่างๆเพราะธรรมชาติของเด็ก จะช่างจดจำอยู่แล้ว ถ้าให้ท่องจำในสิ่งที่ เป็นความรู้ หรือเป็นประโยชน์ สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้โดยครูอธิบายความหมาย ให้เข้าใจเสียก่อน ก็จะเป็นประโยชน์แก่เด็กเป็นอันมาก บทท่องจำทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองนั้น จะเป็นตัวอย่างให้เด็กนำไปใช้ เพื่อการแต่งหนังสือต่อไป เด็กที่ท่องบทร้อยกรองได้แล้ว ต่อไปจะสามารถแต่งบทร้อยกรองด้วยตัวเองได้ เพราะ ค้นเคยและชินกับคำคล้องจอง นอกจากนี้เด็กจะได้สำนวนภาษาที่ดีจากบทท่องจำต่างๆด้วย"

วัตถุประสงค์ของการท่องอาขยาน ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542: 124)

1. เพื่อให้นักเรียนตระหนักในคุณค่าของภาษาไทย และให้ซาบซึ้งในความไพเราะของบทร้อยกรอง
2. เพื่อเป็นพื้นฐานในการแต่งคำประพันธ์
3. เพื่อเป็นการสื่อในการถ่ายทอดคุณธรรม คติธรรม และข้อคิดที่เป็นประโยชน์แก่เยาวชน
4. เพื่อส่งเสริมให้มีจิตสำนึกทางวัฒนธรรมของคนในชาติในฐานะ "รากร่วมทางวัฒนธรรม"

บทอาขยานที่กำหนดให้ท่องจำ

บทอาขยานที่ให้นักเรียนท่องจำนั้น แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ บทอาขยานที่เป็นบทหลัก บทรอง และ บทเลือกอิสระ

บทหลัก หมายถึง บทอาขยานที่กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้กำหนดให้นักเรียนนำไปท่องจำเพื่อ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั่วประเทศ เช่น แมวเหมียว วิชาเหม็นสินค้า วิชาหนาเจ้า เกิดมาเป็นคน เป็นมนุษย์ หรือเป็นคน สยามานุสสติ เป็นต้น

บทรอง หมายถึง บทอาขยานที่ครูผู้สอนหรือสถานศึกษาเป็นผู้กำหนดให้นักเรียนท่องจำเสริม จาก บท อาขยานที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด (บทหลัก) เป็นบทร้อยกรองที่มีลักษณะตรงตามหลักเกณฑ์การ คัดเลือกบทอาขยาน อาจเป็นบทร้อยกรองที่แสดงภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น เพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก คำวขอ ญา เพลง ขาน้อง เพลงเรือ บทกวีร่วมสมัยที่มีคุณค่า ฯลฯ โดยกำหนดให้ท่องจำภาคเรียนละ 1 บท เป็นอย่างน้อย

บทเลือกอิสระ หมายถึง บทอาขยานที่นักเรียนแต่ละคนเลือกสรรมาท่องเองด้วยความสมัครใจ หรือด้วยความชื่นชอบอาจเป็นบทร้อยกรองที่มีผู้แต่งไว้ หรือนักเรียนแต่งขึ้นเองโดยความเห็นชอบของครูผู้สอน

บทร้อยกรองที่จะคัดเลือกให้เป็นบทรองและบทเลือกอิสระ ควรมีลักษณะ มีเนื้อหา ความยากง่ายเหมาะสม กับวัย มีความยาวพอเหมาะพอควร มีคุณธรรม คติธรรม ให้แนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีงาม มีสุนทรีย์ทางภาษามีความถูกต้องตามฉันทลักษณ์ และมีรูปแบบที่หลากหลาย

หลักการท่องบทอาขยานเป็นทำนองเสนาะ

การท่องบทอาขยานเป็นทำนองเสนาะ คือการท่องออกเสียง คือ ผู้ท่องเปล่งเสียงออกมาดังๆ ในขณะที่ใช้สายตากวาดไปตามตัวอักษร ยึดหลักการออกเสียงเหมือนหลักการอ่านทั่วไป เพื่อให้การออกเสียงมีประสิทธิภาพช่วยให้บทอาขยานนั้นมีความไพเราะมากยิ่งขึ้น มีขั้นตอนการฝึก ดังนี้

1. ฝึกเปล่งเสียงให้ดังพอประมาณ ไม่ตะโกน ควรบังคับเสียง เน้นเสียง ปรับระดับเสียงสูง - ต่ำให้สอดคล้องกับจังหวะลีลา ท่วงทำนอง และความหมายของเนื้อหา
2. ท่อง ด้วยเสียงที่ชัดเจน ไพเราะ มีกระแสเสียงเดียว ไม่แตกพร่า เปล่งเสียงจากลำคอโดยตรงด้วยความมั่นใจ หากเป็นเสียงสูงควร เปิดเสียงพยางค์สุดท้ายของวรรคด้วยการทอดเสียง แล้วเปิดเสียงให้ทางเสียงสูงขึ้น
3. ท่อง ออกเสียงให้ถูกอักขรวิธีหรือความนิยม และต้องเข้าใจเนื้อหาของบทอาขยานนี้ก่อน
4. ท่องให้ถูกทำนองและลีลาของคำประพันธ์แต่ละชนิด เนื่องจากมีบังคับจำนวนคำสัมผัส หรือคำเอกคำโท แตกต่างกัน การอ่านทำนองเสนาะจึงต้องอ่านให้ถูกท่วงทำนองและลีลาของคำประพันธ์ชนิดนั้นๆ
5. ท่อง ให้ถูกจังหวะและวรรคตอน เพราะหากผิดวรรคตอนทำให้เสียความ
6. ท่องให้ได้อารมณ์ความรู้สึกตามเนื้อหา มีลูกเอื้อนสั้นยาวถูกต้องตามท่วงทำนองและลักษณะคำประพันธ์

ประโยชน์และคุณค่าของการท่องบทอาขยาน

1. ฝึกความจำ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะมนุษย์ต้องอาศัยความจำ เพื่อใช้ในการคิดวิเคราะห์คิดสังเคราะห์
2. เป็นการฝึกวินัย เพราะการจะท่องให้จำได้ต้องมีวินัย หมั่นฝึก หมั่นท่องอยู่เสมอ
3. เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
4. อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ทางด้านภาษาให้คงอยู่ตลอดไป
5. ได้รับคติสอนใจจาก บทคำประพันธ์ต่างๆ ที่ท่อง
6. ทำให้เป็นคนอารมณ์ดี จากความงามของบทประพันธ์ที่ท่อง
7. เพื่อตระหนักในคุณค่าของภาษาไทย และซาบซึ้งในความไพเราะของบทร้อยกรอง
8. เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความสามารถของชาวไทย
9. เพื่อเป็นพื้นฐานในการแต่งคำประพันธ์
10. เพื่อใช้เป็นสื่อถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรม และนำข้อคิดที่เป็นประโยชน์ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ตัวอย่างบทท่องอาขยาน

ประเภทกลอนสุภาพหรือกลอนแปด

พระอภัยมณี ตอน สุดสาครเข้าเมืองการเวก

บัดเดียวดัง/หึ่งหึ่ง/วังเวงแว่ว	สะดุ้งแล้ว/เหลียวแล/ชะงัดหา
เห็นโยคี/ชี้รู้/พุ่งออกมา	ประคองพา/ขึ้นไปจน/บนบรรพต
แล้วสอนว่า/อย่าไว/ใจมนุษย์	มันแสนสุด/ลึกล้ำ/เหลือกำหนด
ถึงเถาวัลย์/พันเกี่ยว/ที่เลี้ยวลด	ก็ไม่คด/เหมือนหนึ่ง/ในน้ำใจคน
มนุษย์นั้ที่/รักอยู่/สองสถาน	บิดา/มารดา/รัก/มักเป็นผล
ที่พึงหนึ่ง/พึงได้/แต่กายตน	เกิดเป็นคน/คิดเห็น/จึงเจรจา
แม่นใครรัก/รักมั่ง/ซังซังตอบ	ให้รอบคอบ/คิดอ่าน/นะหลานหนา
รู้สิ่งใด/ไม่สุ/รู้วิชา	รู้รักษา/ตัวรอด/เป็นยอดดี

พระสุนทรโวหาร (ภู่)

วิธีการท่องมีดังนี้

1. วรรคหนึ่งแบ่งเป็น 3 จังหวะ คือจังหวะละ 3 คำ 2 คำ และ 3 คำ ตามลำดับ
2. คำสุดท้ายวรรคที่เป็นคำเสียงจัตวา ต้องเอื้อนเสียงให้สูงเป็นพิเศษ
3. ในกรณีที่คำมากพยางค์เกินแผนผังบังคับ ต้องรวบเสียงคำนั้นๆ ให้สั้นเข้า
4. การท่องวรรค 1 วรรค 2 ขึ้นเสียงสูง วรรคที่ 3 และ 4 ลงเสียงต่ำ

ประเภทดอกสร้อย

เด็กน้อย

เด็กเอ๋ย/เด็กน้อย	ความรู้เรา/ยังด้อย/เร่งศึกษา
เมื่อเติบโต/เราจะได้/มีวิชา	เป็นเครื่องหา/เลี้ยงชีพ/สำหรับตน
ได้ประโยชน์/หลายสถาน/เพราะการเรียน	จงพากเพียร/ไปเถิด/จะเกิดผล
ถึงลำบาก/ตรากตรำ/ก็จำทน	เกิดเป็นคน/ควรหมั่น/ขยันเอยฯ

(ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง)

วิธีการท่องมีดังนี้

1. ดอกสร้อยมีวิธีอ่านเช่นเดียวกับกลอนแปด เพียงแต่วรรคแรกมีเอ๋ย วรรคท้ายลงท้ายด้วยเอ๋ย ดังนี้
2. วรรคหนึ่งแบ่งเป็น 3 จังหวะ คือจังหวะละ 3 คำ 2 คำ และ 3 คำ ตามลำดับ
3. คำสุดท้ายวรรคที่เป็นคำเสียงจัตวา ต้องเอื้อนเสียงให้สูงเป็นพิเศษ
4. ในกรณีที่คำมากพยางค์เกินแผนผังบังคับ ต้องรวบเสียงคำนั้นๆ ให้สั้นเข้า
5. การท่องวรรค 1 วรรค 2 ขึ้นเสียงสูง วรรคที่ 3 และ 4 ลงเสียงต่ำ

โคลงสี่สุภาพ โคลงสยามานุสติ

ใครรานใครรุกด้าว	แดนไทย
ไทยรบจนสุดใจ	ขาดคั่น
เสียเนื้อเลือดหลังไหล	ยอมสละ สิ้นแล
เสียชีพไปเสียสิ้น	ชื่อก้องเกียรติงาม
หากสยามยังอยู่ยัง	ยืนยง
เราก็ก่อนอยู่คง	ชีพด้วย
หากสยามพินาศลง	ไทยอยู่ ได้ฤ
เราก็ก่อนมอดม้วย	หมดสิ้นสกุลไทย

โคลงสี่สุภาพมีวิธีการท่องดังนี้

1. อ่านทอดเสียงให้ตรงตามจังหวะของแต่ละวรรค วรรคหน้าแต่ละบาทมี 2 จังหวะ จังหวะละ 2 คำ และ 3 คำวรรคหลังบาทที่ 1 และบาทที่ 3 มี 1 จังหวะ เป็นจังหวะ 2 คำ ถ้ามีคำสร้อยก็เพิ่มอีก 1 จังหวะ เป็นจังหวะ 2 คำ วรรคหลังบาทที่ 2 มี 1 จังหวะเป็นจังหวะ 2 คำ วรรคหลังบาทที่ 4 มี 2 จังหวะจังหวะละ 2 คำ
2. คำท้ายวรรคที่ใช้คำเสียงจัตวา ต้องเอื้อนเสียงให้สูงเป็นพิเศษ ตามปกติโคลงสี่สุภาพที่แต่งถูกต้องและไพเราะ ใช้คำเสียงจัตวาตรงคำท้ายของบาทที่ 1 หรือคำท้ายบท
3. เอื้อนวรรคหลังบาทที่ 2 ให้เสียงต่ำกว่าปกติ
4. ในกรณีที่คำคำมากพยางค์เกินแผนบังคับต้องรวบเสียงคำนั้นๆ ให้สั้นเข้า

กาพย์ยานี 11

พฤษภาศร	อีกฤดูชรอันปลดปลง
โทนต์เส่นคง	สำคัญหมายในกายมี
นรชาติวางวาย	มลายสิ้นทั้งอินทรี
สถิตทั่วแต่ชั่วดี	ประดับไว้ในโลกา

(สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส)

กาพย์ยานี มีวิธีการท่องดังนี้

1. แบ่งจังหวะการออกเสียงเป็น วรรคหน้า 5 คำ แบ่งเป็นจังหวะ 2 คำ และจังหวะ 3 คำ วรรคหลัง 6 คำ แบ่งเป็น 2 จังหวะ จังหวะละ 3 คำ
2. สุดท้ายวรรคที่เป็นคำเสียงจัตวา ต้องเอื้อนเสียงให้สูงเป็นพิเศษ
3. ในกรณีที่คำคำมากพยางค์เกินแผนบังคับต้องรวบเสียงคำนั้นๆ ให้สั้นเข้า
4. วรรค 1 และวรรค 2 ขึ้นเสียงกลาง แล้วสูงที่วรรค ที่ 3 แล้วลดต่ำลงในวรรคที่ 4

จากอดีตสู่ปัจจุบันจากบทอาชยานมาสู่การเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยปัจจุบันมีความแตกต่างไปจากอดีตที่ผ่านมา เนื่องจากวิทยาการต่างๆ ได้เจริญเฟื่องฟูและงอกงามมาตามยุคสมัยและความเปลี่ยนแปลงที่ไม่หยุดยั้งในยุคโลกาภิวัตน์ ลักษณะการสอนภาษาไทยในวิธีการเดิม จึงค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา โดยเฉพาะ การเรียนด้วยวิธีการท่องจำ (recitation) ซึ่งก่อนหน้านี้ถูกมองว่าเป็นการสอนที่ไม่พึงประสงค์ อันเนื่องมาจากความเข้าใจผิดเกี่ยวกับแนวคิดการยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student-Centered) ที่มุ่งเน้นให้นักเรียน “คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น” เพื่อให้ นักเรียนเกิดองค์ความรู้ที่ยั่งยืน ความเข้าใจที่ผิดพลาดไปจากหลักการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทำให้การสอนแบบท่องจำถูกต่อต้านว่าเป็นวิธีการเรียนรู้ที่ไม่ก่อให้เกิดการพัฒนาการคิดอยู่ระยะหนึ่ง อย่างไรก็ตาม คำถามที่น่าคิด คือ การเรียนรู้ด้วยวิธีท่องจำเป็นปัญหาในการเรียนการสอน จริงหรือ? ทั้งๆ ที่สาระส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ภาษาไทย ต้องอาศัยการท่องจำโดยหลีกเลี่ยงไปเสียมิได้ นั่นก็คือ “การท่องบทอาชยาน” หากการเรียนรู้ด้วยการท่องจำเป็นวิธีการที่ควรยกเลิก ก็หมายความว่า การท่องบทอาชยานก็ควรตัดออกจากตัวชีวิตในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 ความสำคัญของการท่องบทอาชยานในประเทศไทยนั้นมียุทธศาสตร์มาจากการเรียนแบบท่องจำที่เรียกว่า มุขปาฐะ ซึ่งนับว่าเป็นวิธี “สอนแบบเก่า” วิธีหนึ่ง เพราะแต่เดิมการเรียนรู้ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรมากนักเมื่อเปรียบเทียบกับสมัยปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ผู้เรียนจึงต้องท่องจำกันด้วยความวิริยะ ผลแห่งการท่องจำดังกล่าวนี้ ทำให้วรรณคดีไทยส่วนหนึ่งไม่มอดไหม้ไปกับเปลวเพลิงเมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยา เพราะผู้ที่ท่องจำเป็น สามารถถ่ายทอดและบันทึกเป็นวรรณคดีลายลักษณ์ได้

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อ้างถึงในพรทิพย์ ศิริสมบุรณ์เวช, 2548: 179) ได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับการท่องจำไว้ เมื่อครั้งทรงแสดงปาฐกถาเรื่อง “การศึกษากับการพัฒนาประเทศ” ว่า “...สมัยนี้มีคำพูดกันว่า ไม่ควรให้เด็กท่องจำเป็นนกแก้วนกขุนทอง บางครั้งถ้าทำตามข้อคิดนี้มากเกินไป เด็กก็ไม่ท่องอะไรเลย ไม่มีข้อมูล ที่จริงต้องให้ข้อมูล มีการฝึกความจำและฝึกในการค้นคว้าเป็น...” พระราชดำรินี้สอดคล้องกับสภาพจริงของการเรียนรู้และสะท้อนให้เห็นว่าการปฏิเสธการท่องจำเป็นสิ่งที่ไม่สมควรนักเพราะทำให้ “ไม่มีข้อมูล” การท่องจำจึงเป็นการฝึกให้นักเรียนได้ “มีข้อมูล” เพื่อที่จะนำข้อมูลนั้นไปพัฒนาเป็นองค์ความรู้หรือประสบการณ์ในระดับที่สูงขึ้น โดย “ข้อมูล” ที่จะได้รับนั้นเป็นสุนทรียรสในภาษาร้อยกรองที่ได้รับการยอมรับว่า ดีเด่น และข้อมูลนี้สามารถพัฒนาต่อยอดความรู้ได้ ด้วยเหตุนี้ การท่องบทอาชยานจึงสมควรอย่างยิ่งที่จะคงไว้ให้คู่กับการเรียนภาษาไทยและพัฒนากิจกรรมนี้ไปสู่องค์ความรู้ที่สูงขึ้น

นอกจากนี้ ยังปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่า หลักสูตรภาษาไทยตั้งแต่ยุคแรกเริ่มคือ ประมวลการสอนภาษาไทย พ.ศ. 2480 ที่ระบุว่า “บทประพันธ์ที่ไพเราะและเป็นแบบฉบับที่ดีมีเนื้อเรื่องไม่ผิดศีลธรรมก็ให้นักเรียนท่องจำไว้ และให้ท่องจำได้ไม่น้อยกว่าปีละ 20 บรรทัด แต่ก่อนที่จะท่องต้องสอบสวนดูว่านักเรียนเข้าใจความหมายดีแล้ว” ความสำคัญของบทอาชยานที่ปรากฏในหลักสูตรการศึกษานี้ ได้ปรากฏอยู่ในหลักสูตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นด้วยเช่นกัน จึงอาจกล่าวได้ว่า การท่องบทอาชยานยังคงเป็นกิจกรรมที่นักการศึกษาให้ความสำคัญมาทุกยุคทุกสมัย จวบจนปัจจุบัน (พรทิพย์ ศิริสมบุรณ์เวช, 2548: 181) อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะมีการส่งเสริมการท่องบทอาชยานอย่างเป็นรูปธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในตัวชีวิตในสาระที่ 5 วรรณคดีและ

วรรณกรรม ซึ่งระบุให้นักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 “ท่องจำบทอาขยานตามที่กำหนดและบทร้อยกรองที่มีคุณค่าตามความสนใจ” และสามารถ “บอกคุณค่าของบทอาขยาน” และนำบทอาขยานนั้น “ไปใช้อ้างอิง” ได้

ปัญหาการสอนอาขยานในปัจจุบัน

แม้หลักสูตรการศึกษาจะกล่าวถึงการท่องบทอาขยานไว้ในทุกหลักสูตรดังกล่าวมาแล้วแต่การท่องบทอาขยานก็ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะในทางปฏิบัติ ครูภาษาไทยในบางสถานศึกษากลับไม่ได้ให้ความสำคัญกับการท่องบทอาขยานมากนัก สิ่งเหล่านี้จึงนับว่าเป็นปัญหาอย่างหนึ่งในการสอนภาษาไทย ดังที่พรทิพย์ ศิริสมบุญเวช (2548: 182) อธิบายว่า “การท่องอาขยานเป็นกิจกรรม “อมตะ” ที่ไม่ได้สูญหายไปจากหลักสูตรภาษาไทย แต่การอธิบายหลักสูตรบางครั้งไม่ชัดเจน รวมทั้งก่อนหน้าที่ไม่มีการกำหนดบทอาขยานหลักให้นักเรียนท่องจำ เป็นสาเหตุให้การท่องอาขยานเริ่ม “จางหาย” ไปจากสถานศึกษาบางแห่งและยังสถานศึกษาแห่งนั้นมีผู้สอนภาษาไทยที่ไม่ได้ใส่ใจเรื่องนี้จริงจึง การท่องอาขยานก็จะ “สูญหาย” ไปจากสถานศึกษาแห่งนั้นอย่างน่าเสียดาย ยิ่งไปกว่านั้น การบังคับให้นักเรียนท่องบทอาขยานของครู บางครั้งก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้นักเรียนเกิดเจตคติเชิงลบต่อการเรียนภาษาไทย และกลายเป็น “ยาขม” สำหรับนักเรียนปัญหาของครูจึงอยู่ที่ว่า จะต้องทำอย่างไรเพื่อให้นักเรียนสมัยใหม่ สามารถเข้าใจถึงแก่นแท้ของการท่องบทอาขยาน โดยที่นักเรียนรู้สึกสนุกไปกับบทเรียน มีแรงจูงใจในการท่องหรืออาจกล่าวได้ว่า จะต้องทำอย่างไรเพื่อชี้ให้นักเรียนเห็นว่า การท่องบทอาขยานมิใช่ “ยาขม” อย่างที่เข้าใจ หากแต่เป็น “ยาดีขนานเอก” ที่มีสรรพคุณต่อชีวิตอย่างอนเนกอนันต์แนวคิดและแนวทางในการสอนท่องบทอาขยาน ที่ว่า: *เมื่อทำการสิ่งใดด้วยใจรัก ถึงงานหนักก็เบาลงแล้วครั้งหนึ่งด้วยใจรักเป็นแรงที่เร้าใจ ให้มุ่งมั่นฝ่าถึงซึ่งปลายทาง* (บุญเสริม แก้วพรหม) บทอาขยานบทนี้ให้ข้อคิดว่าการกระทำใดๆ ก็ตามด้วย “ใจรัก” ที่จะทำให้ “ถึงปลายทาง” อย่างง่ายดาย การท่องบทอาขยานของนักเรียนก็เช่นกัน ย่อมจะสามารถก้าวถึง “ปลายทาง” ได้อย่างง่ายดาย หากครูสามารถทำให้นักเรียนมี “ใจรัก” คือ มีความสนใจ มีความใฝ่รู้มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ที่จะก้าวให้ถึง “ปลายทาง” นั่นคือ การท่องบทอาขยานได้ถูกต้อง และเกิดความซาบซึ้งคุณค่าทั้งด้านภาษาและเนื้อหาความ “มุ่งมั่นฝ่าถึงซึ่งปลายทาง” ของนักเรียนนี้ จะบังเกิดได้อย่างมีศักยภาพก็ยังคงต้องอาศัยบทบาทหน้าที่ของครู

เนื่องจากบทอาขยานได้คัดเลือกมาจากวรรณคดีวรรณกรรม แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การท่องบทอาขยาน ไม่ควรที่จะให้นักเรียนท่องเป็น “นกแก้วนกขุนทอง” แต่อย่างใด แต่นักเรียนจะต้องมี “ความเข้าใจและพึงพอใจที่จะใช้หนังสือเป็นอุปกรณ์ในการดำรงชีวิต” ด้วย ดังนั้น จุดมุ่งหมายของการท่องบทอาขยานจึงมิใช่แค่การท่องจำได้อย่างถูกต้องเท่านั้น แต่นักเรียนควรมีความเข้าใจข้อคิดในบทอาขยานนั้นด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนภาษาไทยหลายท่านได้เสนอแนวทางในการสอนท่องบทอาขยานไว้อย่างน่าสนใจ เช่น กระทรวงศึกษาธิการ (2543) และ พรทิพย์ ศิริสมบุญเวช (2548) แนวทางทั้งหลายที่ผู้รู้เสนอไว้นั้นล้วนมีความจำนงให้จุดมุ่งหมายของการท่องบทอาขยานมิใช่เพียงการท่องให้ถูกต้องเท่านั้น แต่ต้อง “ท่องได้” “เข้าใจได้” และ “อ้างอิงได้” ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงขอเสนอ “ ทักษะคิดค้นชีวิตอาขยานสืบสานทำนองไทย ” ซึ่งเป็นวิธีการที่เคยใช้และประสบความสำเร็จมาแล้วนับเป็นแนวการสอนท่องจำบทอาขยานที่น่าจะเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ครูผู้สอนน่าจะลองนำไปใช้เพื่อการท่อง

อาชยานในยุคนี้ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 6 ขั้นตอนตามลำดับ คือ 1.สร้างศรัทธา 2.หาหัวใจ 3.รู้ให้แจ้ง 4.แบ่งกลุ่มท่อง 5.ต้องแข่งขัน 6.หมั่นทบทวน ความสัมพันธ์ทั้ง 6 ลำดับขั้นนี้ สามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

1. สร้างศรัทธา

ขั้น “สร้างศรัทธา” เป็นขั้นตอนแรกในการสอนท่องบทอาชยาน กล่าวคือ ในขั้นตอนนี้ เป็นขั้นตอนที่ทำให้ผู้เรียน “มีความศรัทธา” และประทับใจในตัวครูผู้สอน บทบาทสำคัญจึงอยู่ที่ ครูในการทำหน้าที่ถ่ายทอดที่ต้องเป็นผู้มีภูมิรู้ ทำได้ ท่องเป็น โดยต้อง “เข้าถึง” “ทำความเข้าใจ” กับเนื้อหาและท่วงทำนองของบทอาชยานแต่ละบท หากอ่านและท่องไม่ได้ก็ต้องมุ่งมั่นศึกษาค้นคว้า แสวงหา เรียนรู้ และฝึกฝนอย่างจริงจัง เพื่อให้ตนเองเข้าใจทำนองโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ตามแต่หลักสูตรและภาระงานจะกำหนด ครูต้องสามารถอ่านและท่องบทร้อยกรองเป็น ทำนองเสนาะได้อย่างถูกต้อง ไพเราะทุกทำนอง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความศรัทธาและยอมรับ วิธีนี้จะทำให้ผู้เรียนรู้สึกประทับใจมากกว่าที่ครูหันไปใช้สื่ออื่นๆ มาทดแทน ครูจึงจำเป็นต้องทำให้ผู้เรียนกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้และชื่นชมความงามของภาษาจากบทอาชยาน รู้สึกถึงความมหัศจรรย์กับถ้อยคำภาษาที่ปรากฏในคำประพันธ์นั้นๆ ให้ได้ ด้วยการสาธิตการอ่านเป็นทำนองและเสียงท่องจำแต่ละบทที่ครูแสดงออกมานั้นล้วนเป็นแบบอย่าง เป็นกระຈกเงงที่ จะสะท้อนภูมิรู้ให้เป็นທີ່ประຈักข์แก่ผู้เรียน เสน่ห์ของถ้อยคำจากเสียงของครูจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจที่จะจดจำคำประพันธ์นั้นไปนานแสนนาน

2. หาหัวใจ

ในขั้นหาหัวใจนี้ ครูผู้สอนควรแนะนำให้นักเรียนเลือก “เพื่อนคู่หู” เป็น “เพื่อนที่รู้ใจ” หมายถึงเพื่อนสนิทที่จะเป็นคู่ซ้อมท่องอาชยาน สามารถให้คำแนะนำวิธีการท่อง มีความจริงใจและเสียสละในการช่วยเพื่อนท่องอาชยานแต่ละบท ควรเป็นเพื่อนเพศเดียวกัน เข้าใจและมีเวลาตรงกัน เนื่องจากการท่องอาชยานต้องใช้ความจำ ใช้สมาธิ และความแม่นยำในเนื้อหาและท่วงทำนอง เพื่อนที่เลือกจึงต้องให้นักเรียนเลือกเองตามความพอใจ การมีคู่จะช่วยให้เกิดความมั่นใจ อบอุ่น สนุกและมีความสุขกับการท่องมากกว่าฝึกท่องเพียงคนเดียว ซึ่งพบว่านักเรียนจะช่วยกันเองได้มาก ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหา ทำนอง จังหวะ การเอื้อนเสียง และทอดเสียง เพราะ “เพื่อนคู่ใจ” ก็เปรียบเสมือนกระຈกเงงที่คอยสะท้อนผลงานทั้งด้านบวกและลบของนักเรียนแต่ละคนนั่นเอง

3. รู้ให้แจ้ง

ขั้น “รู้ให้แจ้ง” ในขั้นนี้ครูต้อง ชี้แจงสิ่งที่จะต้อง “รู้” เกี่ยวกับ ความหมายของถ้อยคำ ใจความสำคัญ ติความ ขยายความ สรุปความ คิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ ข้อคิด คติเตือนใจ ข้อแนะนำ อารมณ์ ความรู้สึก รสของวรรณคดีและวรรณกรรม การเปรียบเทียบ และเชื่อมโยง เรียนรู้รูปแบบคำประพันธ์ บังคับฉันท์ลักษณะ ความงามของภาษาและการประยุกต์ใช้บทอาชยาน เจตนาและแนวคิดของกวี รวมทั้งประโยชน์ คุณค่าและความสำคัญของการท่องบทอาชยาน ผลที่คาดหวังจากขั้นนี้ คือต้องการให้ผู้เรียนเข้าใจว่าการท่องบทอาชยานนี้ไม่ใช่เพื่อ “อย่าฟังเปล่าเอาแต่กลอนสุนทรเพราะ ควรพิเคราะห์คำเลิศประเสริฐศรี” คือมิใช่การท่องจำแบบ “นกแก้ว นกขุนทอง” แต่เป็นการท่องเพื่อให้ตระหนักและซาบซึ้งในคุณค่าและความไพเราะของบทร้อยกรอง เข้าใจเจตนาของกวีและจดจำข้อคิด คติสอนใจที่แทรกอยู่ในเนื้อหาอันเป็นพื้นฐานในการแต่งคำประพันธ์ต่อไป (พรทิพย์ ศิริสมบุญเวช, 2548: 185)

ขั้น “รู้ให้แจ้ง” นี่เป็นขั้นตอนที่ครูภาษาไทยหลายคนมองข้าม การท่องบทอาขยานของนักเรียนจึงเป็นการท่องจำที่ผิดวัตถุประสงค์เนื่องจากครูบอกให้ท่องนักเรียนก็ท่องโดยไม่รู้ความหมาย ทำให้บทอาขยานเป็น “ยาขม” ของผู้เรียน และเป็นเหมือน “เข็นครกขึ้นเขา” สำหรับครู แต่ถ้าครูภาษาไทยได้ชี้แจงและมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่น่าสนใจ นักเรียนก็จะเข้าใจเองว่าบทอาขยานนี้มีคุณค่าและมีประโยชน์อย่างไร ขั้นตอนนี้จึงเป็นหน้าที่สำคัญที่ครูภาษาไทยไม่ควรละเลยอย่างยิ่ง ในขั้นนี้ขั้นต้นและเทคนิควิธีการท่องจำ เพื่อให้นักเรียนรู้สึกว่าการท่องจำบทอาขยานไม่ใช่เรื่องยากเกินความสามารถที่ผู้เรียนจะทำได้

ดังนั้น ครูควรที่จะเชื่อมโยงธรรมชาติและความรักของสัตว์ (ชั้น ป.1 – ป. 2) เช่น ในบทแนวเหมียว ชั้น ป. 1 และ บทไก่แจ้ ในชั้น ป. 2 ครูต้องกล่าวถึงธรรมชาติของแมว และไก่ รูปร่าง นิสัย และลักษณะพิเศษ การใช้อุปมา ความดีที่เป็นแบบอย่าง เป็นต้น ส่วนในชั้น ป. 3 บทเด็กน้อย ครูก็ควรอธิบายลักษณะธรรมชาติของเด็ก คุณค่าของการศึกษาและสิ่งดีเด็กควรยึดเป็นแบบอย่าง ชั้น ป. 4 บทปากเป็นเอกเลขเป็นโทหนังสือเป็นตรี ครูควรอธิบายยกตัวอย่างความหมายของบท ความหมายของข้อความแต่ละวรรครวมทั้งสิ่งที่ควรจดจำสำหรับเด็ก ส่วน ป. 5 บทวิชาหนาเจ้า บทนี้ครูควรเน้นย้ำให้นักเรียนตระหนักใน重要性ของการเอาใจใส่การศึกษาเล่าเรียนตลอดทั้งความหมายของคำ เจตนาของกวี การยกตัวอย่างเปรียบเทียบ เป็นต้น ป. 6 บทผู้ชนะ ส่วน ในชั้นมัธยมต้นและมัธยมปลาย (ชั้น ม.4-6) ก็อาศัยหลักการเช่นเดียวกัน เช่น บทพากย์เอราวัณ ซึ่งเป็นบทอาขยานในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นครูอาจให้ข้อสังเกตในการท่องจำว่า เนื้อความในบทอาขยานจะกล่าวถึงสิ่งที่ใหญ่ไปสู่อะไรที่เล็กลงตามลำดับ คือ ช้าง หัวช้าง งาช้าง สระบัวในงาช้าง ดอกบัวในสระบัว กลีบบัวในดอกบัวเทพิดาในกลีบบัว และบริวารของเทพิดา ตามลำดับ หรือ บทอาขยานเรื่องลิลิตตะเลงพ่าย ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย กล่าวถึงชัยชนะของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่มีเหนือพระมหาอุปราชา เนื้อความที่เรียงกันตามลำดับเวลา คือ บทที่ 1 กล่าวถึงสมเด็จพระนเรศวรหลบอาวุธของพระมหาอุปราชา บทที่ 2 กล่าวถึง ช้างของพระนเรศวรอยู่ในตำแหน่งได้เปรียบ บทที่ 3 กล่าวถึง สมเด็จพระนเรศวรสามารถ “เผด็จ” พระมหาอุปราชาได้สำเร็จ และบทที่ 4 กล่าวถึงการสวรรคตของพระมหาอุปราชา การให้ข้อสังเกตดังกล่าว จะทำให้นักเรียนเห็นแนวทางการ “รู้ให้แจ้ง” ที่ง่ายขึ้น

นอกจากนั้น ครูก็ควรเพิ่มเติมหลักการท่องและเทคนิคการใช้เสียงเพื่อให้เกิดความไพเราะน่าฟังมากยิ่งขึ้น เช่น ระดับเสียง พลังเสียง การออกเสียงคำควบกล้ำ การเอื้อนเสียง ทอดเสียง การเปิดเสียงสูงในคำอักษรสูง การเน้นคำ การโหนเสียง การลากเสียงและการผ่อนเสียง เป็นต้น ซึ่งเทคนิคที่ว่านี้ครูควรต้องศึกษาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้และสามารถสาธิตได้อย่างถูกต้องด้วยตนเอง

สิ่งที่ครูจะสัมผัสได้ก็คือ การสอดแทรกอารมณ์การอ่านโดยรู้จักเน้นคำบางคำที่สำคัญ เพื่อให้เกิด 1) “รสถ้อย” คือคำแต่ละคำมีรสในคำของตัวเอง ผู้ท่องจะต้องใช้น้ำเสียงให้เกิดรสถ้อย 2) “รสความ” คือข้อความที่ท่องมีเรื่องราวเกี่ยวกับอะไร เช่น โศกเศร้า สนุกสนาน ตื่นเต้น โกรธ รัก เวลาท่องต้องอ่านให้มีลีลาไปตามลักษณะของเนื้อเรื่องนั้น ๆ 3) “รสทำนอง” เช่น ทำนองโคลง ทำนองฉันท ทำนองกาพย์ ทำนองกลอน และทำนองร่าย เป็นต้น 4) “รสคล้องจอง” ในบทร้อยกรองต้องมีคำคล้องจอง ในคำคล้องจองนั้นต้องให้ออกเสียงต่อเนื่องกันโดยเน้นสัมผัสออกเป็นสำคัญ 5) “รสภาพ” คือ เสียงทำให้เกิดภาพ ในแต่ละคำจะแฝงไปด้วยภาพ ในการอ่านให้เห็นภาพต้องใช้เสียง สูง – ต่ำ ดัง – ค่อย แล้วแต่จะทำให้เกิดภาพอย่างไร เป็นต้น

4. แบ่งกลุ่มห้อง

ชั้น “แบ่งกลุ่มห้อง” ในขั้นนี้ ช่วยฝึกให้ผู้เรียนรู้จักทำงานเป็นทีม โดยการฝึกให้เกิดความพร้อมเพรียง ผู้เรียนจะต้องรู้จักแบ่งวรรคตอนในการท่อง ต้องรู้จักช่วงการรอ รู้จักบังคับระดับเสียงให้พอดีกับกลุ่ม ขั้นนี้จะทำให้ผู้ห้องสามารถเปรียบเทียบความถูกต้องของอักขระ ท่วงทำนองและความไพเราะระหว่างกลุ่มตนเองกับกลุ่มอื่นๆ ตลอดจนมีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนากลุ่มของตนเองให้ดียิ่งขึ้นในทุกด้านพัฒนาการนี้ผู้เรียนจะรู้สึกตัวเองว่าน้ำเสียงและท่วงทำนองการท่องมีความพร้อมเพรียงขึ้นเป็นลำดับ จนกระทั่งทุกคนในกลุ่มสามารถจดจำบทอาขยาน บทหลัก บทรองที่ได้กำหนดกันไว้ได้เป็นอย่างดีและมีความพร้อมต่อการแสดงต่อหน้าผู้อื่นและพร้อมต่อการแข่งขันที่จะมีขึ้นทุกโอกาส นอกจากนั้นการแบ่งกลุ่มยังช่วยให้นักเรียนรู้จักหลักการทำการกิจกรรมระบบกลุ่ม และช่วยสร้างความรักสามัคคีในกลุ่มได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

5. ต้องแข่งขัน

ชั้น “ต้องแข่งขัน” ในขั้นนี้ ถือเป็นช่วงเวลาสำหรับผู้เรียนแต่ละกลุ่ม มีความพร้อมเต็มที่ ส่วนใหญ่จะเข้าใจท่วงทำนอง สามารถจดจำ เลือกได้ตัวแทนกลุ่มที่เสียงดีมีความสามารถและพร้อมในการแข่งขันระดับกลุ่ม ซึ่งครูผู้สอนต้องมีการจัดประกวดแข่งขันเพื่อประเมินผลและเพื่อเลือกหาบุคคลหรือกลุ่มที่ชนะ โดยจะต้องแบ่งกลุ่มตามความเหมาะสม แต่ละกลุ่มให้วัดเสียงเลือกผู้นำกลุ่มหรือต้นเสียง ซึ่งผู้นำจะต้องมีน้ำเสียงสดใส เสียงมีพลัง เสียงดีสามารถอ่อนเสียงได้ทั้งอ่อนสั้นและยาว รู้จักลีลาการท่อง เข้าใจการทอดเสียง เปิดเสียง โทนเสียงและครั้นเสียงก่อนแข่งขันครูเตรียมเครื่องบันทึกเสียง บันทึกภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว โดยจัดให้กลุ่มที่ยังไม่แข่งขันทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการตัดสิน ทั้งนี้ เพื่อให้แต่ละกลุ่มเกิดความกระตือรือร้นและสนุกสนานมากยิ่งขึ้น ครูจะต้องไม่ลืมตรวจสอบความพร้อมทั้งทุกกลุ่มมีการซ้อมใหญ่เตรียมพร้อมเสมือนการแข่งขันจริง ตลอดทั้งเตรียมรางวัลไว้เป็นขวัญกำลังใจบ้างตามสมควร นอกจากนี้ยังอาจจัดประกวดภาพวาดจากเนื้อหาและเรื่องราวในบทอาขยานที่ได้ฟังร่วมด้วยก็ได้ ซึ่งจะช่วยให้การท่องจำบทอาขยานมีสีสันและเพิ่มความสุขสนุกสนานมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตามครูต้องไม่ลืมที่จะคัดเลือกผู้ชนะเตรียมไว้สำหรับการแข่งขันในระดับที่สูงขึ้น เช่น การแข่งขันในระดับโรงเรียน ระดับเขตพื้นที่การศึกษาและการแข่งขันระดับประเทศ เมื่อมีโอกาสควรหมั่นทบทวน ฝึกฝนเกี่ยวกับเทคนิคลีลาต่างๆ ให้นักเรียนอยู่เสมอ นอกจากนี้ ครูอาจจัดประกวดภาพวาดจากเนื้อหาในบทอาขยานที่ได้ฟังร่วมด้วยก็ได้ ซึ่งจะช่วยให้การท่องจำบทอาขยานมีชีวิตและมีสีสันมากยิ่งขึ้น

6. หมั่นทบทวน

ชั้น “หมั่นทบทวน” เป็นขั้นที่ ครูพึงกระตุ้นเตือนความจำของนักเรียนเกี่ยวกับบทอาขยานอยู่เสมอ เพื่อให้บทอาขยานนั้นๆ อยู่ในความทรงจำระยะยาว (Long – Term Memory หรือ LTM) แม้เวลาจะล่วงเลยไปนานเพียงใดก็ต้องมีบทที่จดจำอย่างคงทน หรือที่เรียกว่า “บทแม่แบบ” ที่ช่วยเชื่อมโยงความจำ เช่น เมื่อบทท่องเป็นโคลงสี่สุภาพ ก็ต้องนึกถึงโคลงโลกนิติ เช่น “เสียงลือเสียงเล่าอ้าง อันใด พี่เอย.....ฯ” หรือ “ใครรานใครรุกด้าวแดนไทย ไทยรบจนสุดใจ ขาดดิน.....ฯ.” เมื่อบทท่องเป็นกาพย์ยานี 11 ก็ต้องนึกถึงกาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวานที่ว่า “มัสมันแกวแก้วตา หอมยี่ห่วยรสร้อนแรง ชายใดได้กลิ่นแกว แรงอยากไห้ไผ่ฟันหาฯ” หรือ “พฤษภาสาร อิกฤชธรอันปลดปลง โทหนต์เสน่งคง สำคัญหมายในกายมีฯ” เมื่อบทท่องเป็นกลอนสุภาพก็ต้องนึกถึง พระอภัยมณี บทที่ว่า “บัดเดี๋ยวดังหง่างเหงงวังเวงแว่ว สะดุ้งแล้วเหลียวแลชะง่างหา.....ฯ” ซึ่งเป็นบท

อาชยานในระดับประถมศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2548) ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ถ้าเป็นบทสื่อก็คงต้องนึกถึง “ สักวาหวานอื่นมีหมื่นแสน ไม่เหมือนแมนพจมานที่หวานหอม กลิ่นประเทียบเปรียบ ดวงพวงพะยอม อาจจะน้อมจิตโน้มด้วยโลมลม.....ฯ ” ถ้าเป็นนิราศต้องนึกถึงนิราศภูเขาทอง ที่ว่า “ ถึงหน้าวังดังหนึ่งใจจะขาด คิดถึงบาทบพิตรอดิศร โอ้ผ่านเกล้าเจ้าประคุณของสุนทร แต่ปางก่อนเคยเฝ้าทุกเช้าเย็น.....ฯ ” เป็นต้น บทอาชยานที่ยกตัวอย่างมานี้ หากผู้เรียนสามารถท่องจำได้ ก็จะช่วยให้สะกิดใจหรือฟื้นความจำเดิมๆ ได้ การทบทวนอยู่เสมอการย้ำคิดย้ำทำนี้จะช่วยให้ไม่หลงลืมบทอาชยานที่เคยท่องได้มาก่อนและสามารถอ้างอิงเพื่อนำไปใช้ในโอกาสต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น

ขั้นตอนสำคัญในการทบทวนที่จะช่วยให้ผู้เรียนจดจำได้ยิ่งขึ้น คือการคัดลายมือตามแบบ และคัดโดยไม่ต้องดูแบบ ซึ่งขั้นนี้จะช่วยให้ผู้เรียนเขียนคำและความหมายได้ถูกต้อง และจำบทอาชยานได้แม่นยำมากยิ่งขึ้น

สรุป

เนื่องจากการเรียนแบบท่องจำที่ผ่านมาเน้นถูกโจมตีจากนักการศึกษาในปัจจุบันว่าไม่สร้างปัญญา ให้กับผู้เรียน เป็นการสอนแบบเก่า ล้าสมัย นักเรียนท่องเนื้อหาที่เรียนได้แบบนกแก้วนกขุนทองโดยไม่รู้ความหมายเป็นสิ่งไม่ดี ความสับสนระหว่างการสอนให้ “ท่องจำ” กับการสอนให้ “จดจำ” ซึ่งเกิดขึ้นในวงการศึกษาระยะหนึ่ง ส่งผลให้เสมือนว่านักเรียนไม่มีความรู้ติดตัว ไม่มีอะไรในสมอง เมื่อถึงคราวที่ต้องใช้ความรู้อย่างรีบด่วน จึงมีการตอบสนองเหมือนคนไม่มีความรู้หรือเป็นคนไม่มีการศึกษา

กล่าวได้ว่า การจัดการเรียนรู้การท่องบทอาชยาน “ ทวิวิธีคิดฟื้นชีวิตอาชยานสืบสานทำนองไทย ” 6 ขั้นตอน ที่ได้นำเสนอไปแล้วนี้ ควรนับว่าเป็นการออกแบบการจัดการเรียนรู้อาชยานที่น่าจะเป็นอีกแนวทางหนึ่งซึ่งจะช่วยเปลี่ยนการท่องอาชยานที่เปรียบเสมือน “ เซ็นครกขึ้นเขา ” ให้กลายเป็น “ ปอกกล้วยเข้าปาก ” ได้อย่างวิเศษสุด เช่นเดียวกับที่เคยใช้ได้ผลมาแล้ว

บทความนี้ผู้เขียนหวังว่าจะมีส่วนช่วยสร้างความเข้าใจ เสนอแนวความคิดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับครูผู้สอนภาษาไทยตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในการให้ความสำคัญกับการท่องอาชยานของผู้เรียนทุกระดับชั้นให้เป็นไปตามเจตนาของหลักสูตรและพระประสงค์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ดังที่ทราบ ซึ่งภารกิจดังกล่าวนี้นอกจากจะสะท้อนความรู้ความสามารถของครูภาษาไทยแล้วยังสามารถสร้าง “ ต้นกล้า ” กลุ่มใหม่ที่จะช่วยสืบทอดวรรณคดีวรรณกรรมอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติขึ้นมาได้อีกมากมาย ดังคำกลอนบทนี้

“ เสียงเสภาอาชยานนั้นไพเราะ แสนเสนายามฟังท่องจำพรำขานไช
ควรพลิกฟื้นสืบทอดทำนองไทย อารังไว้ย่ำรู้ค่าอย่าเลือนเอย

References

- กรมวิชาการ. (2551). **หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นพุทธศักราช 2551**. กรุงเทพมหานคร : ครูสภาลาดพร้าว.
- กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ. (2521). “ **ลักษณะทั่วไปของร้อยกรอง** ” ในเอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 5 การอ่าน หน่วยที่ 11. นนทบุรี : สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- ชาติรี สำราญ. (2542). **บทอาขยานสู่การเรียนรู้**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- นันทนา ขุนภักดี. (2537). **ลักษณะเฉพาะของการอ่านทำนองเสนาะ**. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บุญเหลือ เพทยสุวรรณ, ม.ล. (2539). **แว่นวรรณกรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
- พรทิพย์ ศิริสมบุญเวช. (2548). **เสนาะทำนองครลองวรรณกรรม** : ศิลปะการอ่านสำหรับครูภาษาไทย. กรุงเทพฯ: ภาควิชาหลักสูตร การสอนและเทคโนโลยีการศึกษา คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, นวพร สุรนาคะพันธ์. **การท่องบทอาขยานภาษาไทย จากยาขมสู่ยาขานเอก**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา, <https://www.tci-thaijo.org/index.php/jlaubu/article/download/94527/73919>, วันที่สืบค้น 8 สิงหาคม 2560.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2555). **พจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์.
- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2543). **คู่มือการใช้บทอาขยานไทยประกอบการเรียนการสอนระดับ ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์พัฒนาหนังสือ.
- สมปอง พรหมเปี่ยม. **ทำนองเสนาะทางสู่สุนทรีย์ภาพ**. ชมรมคีตวรรณกรรม, กรุงเทพมหานคร : ไมค์พับลิชชิ่งส์ ,2536.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2548). **หนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย บทอาขยานภาษาไทย ช่วงชั้นที่ 1-ช่วงชั้นที่ 4 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544**. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา,
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). **ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ,กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาแห่งชาติ. **หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย (5 ปี) หลักสูตรปรับปรุง พุทธศักราช 2556ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา: (ออนไลน์), แหล่งที่มา, <http://www.mcu.ac.th/site/curi/02/02TeachingThaiLanguage/TeachingThaiLanguage.pdf>. วันที่สืบค้น 11 สิงหาคม 2560.**
- อนุมาน ราชธน, พระยา. (2515). **ความหมายของวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์.
- อำรุง จันทวานิช. (2543). **อ่านอย่างไรให้ درست**. กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.